



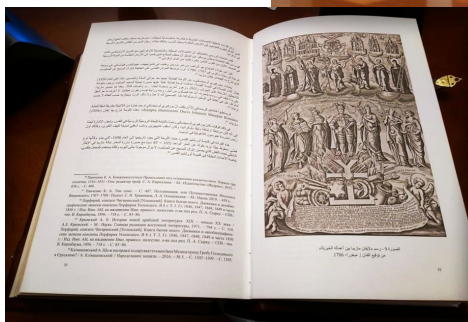
ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Духовна спадщина

Івана Мазепи

У Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя високоповажні гості: Надзвичайний та Повноважний Посол України в Ліванській Республіці Ігор Осташ та митрополит Переяславський і Вишневський ПЦУ Олександр Драбинко презентували факсимільне видання Мазепинського Євангелія. Видатна пам'ятка є національною, історичною й духовною спадщиною. Книга вперше побачила світ три століття тому (1708 р.) у сирійському місті Алепо коштом гетьмана України Івана Мазепи і містить присвяту гетьману-меценату, написану Антіохійським патріархом Афанасієм III Даббасом. Проект реалізований Посольством України в Ліванській Республіці у співпраці з Фондом пам'яті блаженнішого митрополита Володимира та Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського.

«Мазепинське Євангеліє – це унікальна пам'ятка, що розповідає про спільні величні сторінки історії України та Близького Сходу і є свідченням історичної підтримки гетьманом Іваном Мазепою православних Близького Сходу на зламі XVII–XVIII століть. Видання є одним з елементів нашої унікальної історичної спадщини, якою ми маємо пишатися. Це історія української величі, тому що сам факт того, що український гетьман допомагав арабському світу, Антіохійському патріархату і не тільки – дуже великі жертви були ним передані в Єрусалим, Александрію, – свідчить про величезну мудрість цієї людини – великого гетьмана, який розумів важливість східного виміру, Близько-



го Сходу для нашої великої політики», – відзначив посол України в Лівані.

Примірник видання почесні гості подарували бібліотеці університету. Ректор Олександр Самойленко подякував та відзначив, що сьогоднішня презентація – це вагомий подарунок українському суспільству та унікальний подарунок Україні до 30-річчя відновлення її незалежності.

Ігор Осташ зазначив, що примірники факсимільного Євангелія будуть передані президентам кількох країн, а також усім православним патріархам. Заплановано й презентацію книжки в Лівані та Туреччині.

Анна ЛЕБЕДЕВА

КОНФЕРЕНЦІЇ

Українці в Бразилії

10–11 вересня Національний університет «Острозька академія» став віртуальним місцем проведення Міжнародної наукової конференції з нагоди 130-ліття поселення українців у Бразилії. Ініціатор – Посольство Федеративної Республіки Бразилія в Україні, організатори – Інститут досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара Національного університету «Острозька академія», Посольство Федеративної Республіки Бразилія в Україні та Українське товариство Бразилії. Інформаційними партнерами заходу були Дирекція «Медіацентр» Державного підприємства «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв» та Інформаційний портал української діаспори всього світу «Стожари».

Під час відкриття учасників привітали Посол Федеративної Республіки Бразилія в Україні Нортон де Андраде Мелло Рапеста, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Бразилії Ростислав Троненко, ректор Національного університету «Острозька академія» Ігор Пасічник, президент Українсько-Бразильської Центральної Репрезентації Віторіо Соротюк, голова Українського культурного товариства «Просвіта» в Аргентині, регіональний віцепрезидент Світового Конгресу Українців Юрій Данилишин та ін.

У відеоконференції, що відбувалась із синхронним перекладом, взяли участь дослідники з України, Бразилії та Канади, котрі говорили про сучасні теоретичні та методологічні

принципи дослідження історії та культури українців Бразилії (Марина Гримич, Ліван–Україна), про етнічне членство та формування груп української діаспори (Пауло Геріос, Бразилія), про зміни й адаптаційні процеси, що відбувалися в українській громаді (Шома Андреїв, Бразилія), про особливості української розмовної мови в Бразилії (Лусіані Треннефол да Коста, Бразилія), про соціальні танці бразильських українців (Андрій Нагачевський, Канада), про поширення націоналістичних ідей серед українців Бразилії в 1920-х – 1930-х рр. (Олександр Музичко, Україна), про українців Бразилії як суб'єкт українсько-бразильських міжкультурних відносин (Алла Атаманенко, Україна).

Прозвучали також дві доповіді, присвячені відомій українській поетці, письменниці, лавреатці Національної премії України імені Тараса Шевченка Вірі Вовк (про фонд Віри Вовк у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (Олена Чижова, Україна), про поетичні праці Віри Вовк крізь призму орф-підходу (Галина Гандзілевська і Тетяна Черноус, Україна), дипломату Христофору Барановському (Ірина Матяш, Україна). Була низка доповідей, пов'язаних із джерелами

досліджень історії українців Федеративної Республіки Бразилії, доступних на різноманітних Інтернет-ресурсах (Сергій Ціпко, Канада) та в Центральному державному архіві зарубіжної україніки (Ірина Мага, Україна). Після доповідей відбулася активна дискусія.

«Українська громада Бразилії об'єднала цю країну з Україною. Під час конференції ми мали можливість почути важливі результати багаторічних досліджень учених трьох країн. Але протягом 130 років життя в Бразилії українці були і залишаються важливою складовою бразильського суспільства і є однією з найбільших українських громад світу, тому сьогодні залишається ще багато наукових проблем, що чекають вивчення», – підсумувала в заключному слові директорка Інституту досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара Алла Атаманенко.

Відеозаписи прямої трансляції наукового заходу доступні на офіційному YouTube-каналі Інституту досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара НаУОА.

За матеріалами Оргкомітету конференції

Ер-Тоштюк – українською мовою

Киргизький народний епос

Художній віршований переклад українською мовою:

Володимир Нароза

Сказання дванадцятьє

Ер-Тоштюк мандрує підземним світом,
зустрічається з тигром, ведмедем і мурахою,
стає їх другом, Мамит розповідає йому про
царя темряви велетня Кок-Доо.

Все більш і більш у глибину,
В п'ятому спускається Тоштюк,
Країну залишив свою
Й народ свій рідний Ер-Тоштюк.

Батір іде вперед, і в нім,
Жага життя вогнем горить,
З передчуттям чогось в душі
У невідомий світ глядить:
Не зійдеш на хребті, бо гір нема,
І ворога для бойовищ нема,
Пустель, щоб перейти, ніде нема,
Щоб подолати ріки – рік нема –
Нічого там немає на шляху,
Щоб мужність проявити бойову!

Неждано виникла гора,
Як сідельце, була гладка,
Чийсь крик почувсь, як із нори,

Дійшов до вуха Тоштюка,
Під'їхав він... Вусатий тигр,
Рудий і пасманістий тигр,
В глибокій ямі тигр лежить,
Зубами, плачучи, шкребе,
Людською мовою рече
Так жалібно – аж дух бере:

«Мій вогонь розпали, Тоштюк,
Мені руку подай, Тоштюк, –
Поможи у моїй біді,
Дай надію моїй душі!
Пити хочу – води дай мені,
М'яса хочу – прошу, мені дай,
І, якщо ти людина, – тоді
Стороною не проїжджай.

Я за оленем гнавсь – і з'їв,
За маралом я гнавсь – і з'їв,
Я поранив ногу свою,
Думав, довго не проживу!
В клятій ямі без сил лежу,
Спраглий, з голоду помарнів
І нікого тут не знайду,
Щоби хтось допоміг мені.
Змилосоєрсья над тигром, Тоштюк,
Крові серцю моему налиј,
Я добряче віддячу, Тоштюк,
Прийде час – пострічаємось ми!»



Не буває великих і малих літератур. Кожна для свого народу велика. І робить неповторний внесок у світову літературу, без якого та не була б повноцінною, зазнала б неоправданної втрати. Киргизька література збагатилася світову щонайменше двома феноменальними явищами – творчістю Чингіза Айтматова і величним за обсягом, змістом і формою героїчним епосом «Манас».

Киргизька література до кінця XIX століття побутувала лише в усній формі, що дало змогу накопичити чималі фольклорні багатства. Насамперед це стосується героїчного епосу. Високою естетичною вартістю позначені епічні поеми про Коджожаша і його сина Молдожаша, Ер-Тоштюка, Джанила, Ер-Табилди, Курманбека та ін. На найвищій оцінці заслуговують романтичні поеми «Олджобай і Кишимхан», «Саринджи-Бокьой», «Мендірман», сатирична поема «Кедейхан». Кожен народ мав би за честь пишатися такими творами. Отже, безсумнівно, є потреба перекладати й вивчати оригінальні й художньо досконалі киргизькі героїчні епічні поеми, що без перебільшення можна зарахувати до скарбниці світової культури.

Першим після «Манаса» до українського читача рідною мовою потрапляє в цьому виданні героїчний епос «Ер-Тоштюк» («щит, захисник народу»). Можна знайти чимало спільного між «Ер-Тоштюком» із фольклорними творами інших народів (типологічна подібність – поширене явище для міфології та давнього фольклору), наприклад – із нашим «Котигорошком». Як і киргизький герой, Котигорошко потрапляє в підземний, «інший», світ, на землю його виносить гриф, чиїх пташенят він урятував від повені (Ер-Тоштюка виносить птах, чиїх пташенят герой порятував від дракона). Навіть, як і Ер-Тоштюк, Котигорошко відрізає шмат власного м'яса, аби птиця могла підкріпитися й нарешті винести його на поверхню. Помічники киргизького героя Мамити (Маамити), наділені дивовижними здібностями неймовірно швидко бігати, чути найменші звуки тощо, мають своїх відповідників у казці про Котигорошка та інших українських казках – в образах Вернигори, Вернидуба, Прудивуса та ін.

Киргизи вважають Ер-Тоштюка не лише неймовірним богатирем, а й оборонцем рідного краю й рідного етносу, тому славу і пам'ять про нього «Народ киргизький береже, / Про силу мрія в нім живе!» Патріотичне звучання «Ер-Тоштюка» ставить його в один ряд із «Викраденням бика із Куальнге», «Пісню про Роланда», «Пісню про мого Сіда», «Словом о полку Ігоревім», українськими народними думами, сербськими юнацькими піснями...

Переклад «Ер-Тоштюка» українською мовою здійснив Володимир Нарозя, чий внесок у розвиток і зміцнення українсько-киргизьких взаємин важко переоцінити. Він із 1990 року –



Микола Васюків (ліворуч) і Володимир Нарозя

засновник і художній керівник Українського народного ансамблю «Барвінок» у Бішкеку, із 1993-го – засновник і голова ради Українського товариства Киргизької Республіки «Берегиня», від 1998 року – засновник, автор, редактор і ведучий українськомовної передачі «Берегиня» на першому Національному радіоканалі Киргизстану, із 2006 року – віцепрезидент товариства дружби «Киргизстан – Україна», з того ж року – редактор газети «Берегиня».

Володимир Нарозя не просто обіймав ці посади. Обсяг його постійної роботи – неймовірний. Це й організація значної кількості заходів, і музично-концертна діяльність, і налагодження українсько-киргизьких культурних контактів, і тісна співпраця з Посольством України в Киргизькій Республіці та Посольством КР в Україні, й наукова діяльність із дослідження буття українців у Киргизстані, й перекладацька діяльність (про яку трохи згодом), і збереження й навіть розвиток українських традицій і культури на киргизьких теренах...

В українське перекладацтво В. Нарозя стрімко і переконливо ввійшов із виданням «Сказання про Манаса, Семетея і Сейтека» 2017 року. А до цього були роки напруженої праці в пошуках відповідної лексики, ритміки, збереженні екзотизмів чи підборі їхніх українських відповідників тощо. І ось новий внесок у скарбницю українських текстів світової літературної спадщини, її шедеврів – киргизький народний епос «Ер-Тоштюк».

Микола ВАСЬКІВ, літературознавець,
доктор філологічних наук, професор

Слово Просвіти число 30, 29 липня – 4 серпня 2021

НАМ – 30!

Молодий потенціал української дипломатії

26–27 серпня 2021 року в рамках III Світового Конгресу Українських Молодіжних Організацій (СКУМО) відбувся X Форум української молоді діаспори «Чернівці 2021».

Подія зібрала молодих лідерів українських громадських організацій із 12 країн світу, представників українських діаспорних структур, державної влади України, громади та медійної спільноти. У межах Форуму відбулася низка панельних дискусій про діаспору як бренд-амбасадорів України у світі,

освіту, культурну дипломатію та роль молоді у формуванні державної політики. Крім того, відбулося нагородження активної діаспорної молоді та партнерів СКУМО.

У відкритті взяли участь відомі політичні та громадські діячі, зокрема **Дмитро Лекарцев**, Президент СКУМО, **Евген Чолій**, Почесний консул України в Монреалі, член ради директорів Світового Конгресу Українців, **Віктор Бандурчин**, секретар Європейського Конгресу Українців, **Марина**

Попатенко, заступниця міністра молоді та спорту України, Роман Петришин, ректор Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, Іон Чебан, міський голова Кишинєва (Молдова), народні депутати України та представники місцевої і регіональної влади.

Під час панельної дискусії «Ed(you)сation» Андрій Яців, заступник директора МІОКУ, виступив у ролі промовця, окресливши актуальну проблематику української освіти за кордоном та презентувавши нові освітні проекти МІОКУ в контексті допомоги українознавчим освітнім закладам за кордоном і створення сучасного продукту з української мови як іноземної. З-поміж іншого, учасники Форуму мали змогу дізнатися про портал «Український освітній всесвіт» – комунікаційну платформу для українських освітан у всьому світі, освітній портал «Крок до України» для вивчення української мови як іноземної, нові підручники МІОКУ «Ключ до України: міста і люди» й «Образки з Лесино життя», Міжнародну школу україністики «Крок до України» та ін.

Учасниками дискусії також були Тарас Кремень, урядовий уповноважений із захисту державної мови, Тамара Марусик, проректорка Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Олена Шаповалова, директорка державного підприємства «Український державний центр міжнародної освіти», Віолета Москалу, засновниця Фонду Global Ukraine, Олена Лис, народна депутатка України IX скликання, Аліна Піддубна, керівниця міжнародних молодіжних програм, котра й модерувала дискусію.

У межах панельної дискусії «Культурна дипломатія» виступив промовцем Юрій Марусик, науковий співробітник МІОКУ. Базуючись на дослідженнях Інституту, він розповів про «історії успіху» українських дипломатичних установ, що не лише підтримують, а й ініціюють інституційний розвиток українських громад в окремих країнах, посилюючи у такий спосіб потенціал української культурної дипломатії. Крім того, міюківець загострив увагу аудиторії на переважанні жінок-активісток з українського мігрантського середовища, які здійснюють культурну дипломатію за кордоном.

Модерувала вищезгадану дискусію Леся Воронок, членка Національної спілки журналістів України, засновниця Всесвітнього дня вишиванки. Учасниками цього блоку були

також: Дмитро Решетенченко, заступник директора з проектною роботою Українського культурного фонду (він презентував можливість організації з акцентом на особливостях фінансування спільних ініціатив українців з-за кордону та України, зазначивши, що УКФ має цілу низку різноманітних грантових програм, на які «можна й варто подаватися українським діаспорянам»; крім того, пан Решетенченко закликав учасників ставати експертами Фонду або пропонувати на цю роль інших осіб, щоб оцінювати кандидатів на фінансування); Алім Алієв, заступник Генерального Директора Українського інституту (доповідач озвучив пріоритети діяльності установи, яку репрезентує, у сфері культурної дипломатії, виокремивши її останні успіхи та наголосивши на вагомому значенні повернення у суспільний дискурс проблеми реінтеграції Криму); Євген Клопотенко, український кулінарний експерт, шеф-кухар, бізнесмен, телеведучий і безпосередній активний суб'єкт культурної дипломатії (він презентував своє бачення пріоритетів у цій діяльності та поділився власним досвідом відстоювання українських культурних надбань на прикладах зі сфери кулінарії); Вікторія Степанець, головна редакторка Culture Trend Center (гостя поділилася поглядом із Польщі на українську культурну дипломатію й озвучила проблеми, що стоять перед молодими українськими культурними ініціативами за кордоном в умовах пандемії).

Під час заходів представники МІОКУ зустрілися із Президентом СКУМО Дмитром Лекарцевим і передали йому нові підручники з УМІ, створені в Інституті. Окрім того, міюківці здійснили низку робочих зустрічей із членами СКУМО й учасниками Форуму.

Варто зазначити, у межах III Конгресу СКУМО відбулися звіт Президента і Президії та обрання нового Президента й керівних органів. У підсумку, новим Президентом СКУМО став Олександр Греченюк (Румунія), а до керівництва СКУМО ввійшли Андрій Якубув, перший заступник Президента (Іспанія), Роман Грод, заступник Президента (Канада), Ростислав Сухарєв, секретар (Словаччина), Катерина Козак, скарбник (Грузія), Анастасія Балан (Молдова), Ганна Берга (Латвія), члени Президії.

Андрій Яців, заступник директорки МІОКУ

Мистецтво вільних



нальної пам'яті «Мистецтво вільних: художня естетика Української революції 1917–1921». Проект підготовлений УІНП у партнерстві з Національним музеєм історії України та Бібліотекою імені Олега Ольжича.

Під час організації виставки, серед іншого, використано матеріали з фондів Центрального державного архіву зарубіжної україніки. Участь у заході взяв заступник директора ЦДАЗУ Богдан Короленко.

Експозиція презентує художньо-естетичний вимір Української революції 1917–1921 років, зокрема зображення національної символіки Української Народної Республіки: державних гербів, прапорів, а також інших атрибутів державної влади, національної валюти (та

їхні ескізні проекти), одностроїв, поштівків тощо, показує розвиток та здобутки української видавничої справи, літератури, образотворчого, музичного, театрального мистецтва та їхніх чільних представників.

Виставка експонувалася біля Головоштамту упродовж місяця. Її електронний у форматі pdf доступний для завантаження за покликанням: https://uinp.gov.ua/vystavkovi-proekt/vystavka-mystectvo-vilnyh-hudozhnya-estetyka-ukrayinskoyi-revoluciyi-1917-1921?fbclid=IwAR15j_4GafT1xskhH14mLFen-MalNVex2MGx5h5TcSN3nISI9E5bDxSc

26 серпня до 30-ї річниці відновлення незалежності України в Києві біля будівлі Головоштамту на вулиці Хрещатик, 22 було відкрито нову виставку Українського інституту націо-

<https://tsdazu.archives.gov.ua/archives/6540>



Україна і Казахстан: територія свободи

За ініціативи Посольства України в Республіці Казахстан відбулася міжнародна онлайн-конференція з нагоди 30-ї річниці Незалежності України.

До заходу долучилися доктор історичних наук, професор Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка В. Сергійчук, Голова Великої Ради отаманів Запорізького козацтва Д. Сухінін, представник кримсько-татарської громади України, громадський діяч Е. Гафорович, експерт Аналітичного центру «ADASTRA AGENCY» Т. Проданюк, голови та члени українських громад Казахстану, директор, учителі та учні школи-гімназії № 47 м. Нур-Султан (єдиний у ЦА навчальний заклад з вивчення української мови), а також громадяни нашої держави, зокрема й з тимчасово окупованих територій України, які постійно працюють або навчаються в Казахстані.

Захід розпочався з Державного гімну України та привітального виступу Посла Петра Врублевського, котрий акцентував увагу на єдності українців у боротьбі за незалежність, євроінтеграційних і євроатлантичних прагненнях України, підсумках Першого Саміту Кримської платформи та сподіваннях українців на повернення окупованих територій нашої держави. Пан Посол підкреслив, що українська державність сягає тисячолітньої давнини і бере свій початок з часів Київської Русі – України. Під час виступу Посол також наголосив, що для українських дипломатів і українців в Україні, діаспора як в Казахстані, так і в усьому світі є частиною одного українського народу, котрий через різні історичні обставини опинився поза межами Батьківщини, але залишається її невід'ємною частиною.

Учасники конференції хвилиною мовчання вшанували пам'ять героїв, які віддали життя за незалежність України.

Валерія САМОЙЛОВА, прес-секретарка Посольства України в Республіці Казахстан

КОНФЕРЕНЦІЇ

Україна починає виробляти план дій на момент розпаду РФ

У Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя відбулася I конференція з фіно-угористики імені Анатолія Рябова. Подія знакова, адже, якщо досі фіно-угористика орієнтувалася на Угорщину, то проведення цієї конференції може свідчити про інтерес України до східних фіно-угорських народів та про спробу вироблення української політики щодо них. Особливо це актуально з огляду на російську агресію, адже саме на території Російської Федерації живуть більшість фіно-угорських народів.

Захід був представницьким: за участі посла Естонії в Україні Каймо Кууска, голови Державної служби з етнополітики і свободи совісті Олени Богдан, голови Українського інституту національної пам'яті Антона Дробовича та патріарха світового фіно-угорського руху, естонського письменника – класика Арво Валтона, народного депутата Миколи Величковича.

Чому в Ніжині і хто такий Анатолій Рябов? Як наголосили у своїх доповідях ректор університету

Олександр Самойленко та професор Григорій Самойленко, ніжинський вищий навчальний заклад виховав сотні лідерів культури, науки і політики поволзьких та кавказьких народів, серед яких Анатолій Рябов – основоположник ерзянської мови та Йоганнес Аавік – модифікатор сучасної естонської мови. Портрет Анатолія Рябова був постійно біля трибуни, з якої виступали учасники ніжинської конференції. Ніжинські науковці зробили доповіді про цих видатних випускників.

Надзвичайний і Повноважний посол Естонії в Україні Каймо Кууск, що брав участь у роботі конференції по скайпу, сказав: «Ми звертаємо увагу на мову, коли її не вистачає». І пригадав, як йому бракувало естонської мови під час стажування в

НАТО. А ще пригадував, як у дитинстві на півдні Естонії, де він жив, телебачення інколи ловило фінські передачі, але без звуку. Майбутній посол задумувався: «Як би звучала фінська мова?»

Народний депутат України Микола Величкович назвав ніжинську конференцію непересічною подією, адже те, що відбувається на схід від України є порушенням прав людини і прав народів. Верховна Рада вже звертала увагу міжнародної громадськості на порушення основоположних прав у Російській Федерації. Микола Романович привітав представників етнічних спільнот фіно-угорських народів і побажав їм провести подібні конференції у власних етнічних країнах.

Ганна Гопко, народна депутатка минулого скликання, нагадала, що парламент України ухвалив постанову, у якій засудив путінський режим за утиски поневолених народів. «Права

Анатолій Рябов (1894–1938), ерзянською – Рябовонь, автор абеток, підручників, словників. Він розробив ерзянський алфавіт на латинській основі, що не могло сподобатись радянській владі і під час великого терору його розстріляли. Сучасними ерзя започатковано громадський фонд порятунку ерзянської мови його імені, також відзначають міжнародний день ерзянської мови, присвячений А. Рябову.

корінних народів РФ мають бути в порядку денному міжнародного співтовариства, – говорила Ганна Гопко. – Господь зарезервував XXI століття за Україною. І саме

Україна повинна не тільки повернути Крим та Донбас, але й відстояти права корінних народів на північний схід від України.

«Постанова Верховної Ради про підтримку корінних народів РФ, ухвалена 2019 року, далі буде палити ворожі телекрани синім скабеевським вогнем. І це прекрасно!» – прокоментував один з організаторів конференції, фіно-угорист Ростислав Мартинюк.

Зворушливим був виступ по скайпу класика естонської літератури Арво Валтона, який 1944 року був висланий на Магадан, де в концтаборі закінчував школу. Він і говорив про право народів на свою національну школу та закликав представників невірних угро-фінських народів створювати приватні

навчальні заклади, якщо держава цього не робить. Цікаво, що говорячи російською мовою, естонський класик вжив українське слово – «самостійність»...

Відкриттям для мене стала на конференції постать українського вченого Ореста Ткаченка, якому нині йде 96-й рік. Син «ворога народу», він всі наукові роки свого життя уперто досліджує мови поневолених народів РФ і в Ленінграді (у Москві та в Києві не дали цього зробити) захистив у радянський час дисертацію про мертву мову – народу меря. Орест Ткаченко довів, що мешканці Костромської, Ярославської та Івановської областей Росії – це фіно-угри, що говорять слов'янською мовою. Але фінські впливи настільки сильні, що навіть мовні конструкції, попри слов'янське звучання, є конструкціями фінської мови. Москва, як відомо, і в радянський час і тепер страшно не любить, коли хтось копає про її фіно-угорське походження з додаванням татарських та слов'янських впливів.

Тож і доповідь відомого історика Олександра Палія була націлена на це: «Якщо копнути на 3–10 поколінь, то росіян у Росії виявиться меншість порівняно з угро-фінськими народами». Дмитро Левус, який сам по матері є ерзя, розповів, що видатним ерзя був московський патріарх Никон, що ввібрав християнську науку від українців. До речі, у матері доповідача в радянському паспорті завжди було написано, що вона – мордовка, хоча така назва є радянською штучною конструкцією, адже насправді це два різні народи – мокша та ерзя. Тому й ми, українці, коли нарікаємо на російську агресію,

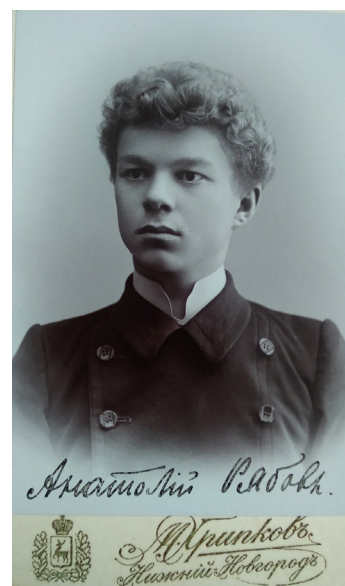
не повинні окупантів звати мокшанами – це насправді поневолений Росією народ і не він воює з українцями. Дмитро Левус зазначив: «Ерзянська громада України відбулася як чинник зовнішньої політики та зайняла своє місце у сим-

фонії народів нашої країни. Наразі ж усім нам слід готуватися до постРФівського життя, вибудовувати відносини з народами Ідель-Урал, як з природними союзниками України у справі протистояння московській агресії». Про план дій України на момент «перерозподілу російської території», як він назвав визволення поневолених народів, говорив і політолог Павло Подобед: «Головним нашим переговорником з російською опозицією має стати не Алексей Навальний, а представницькі органи народів Росії».

«Світлим сюрпризом став приїзд генерал-майора Віктора Ягуна, якому приємно було послухати вітальні слова до учас-

ників конференції свого давнього знайомого Каймо Куу-ска – обоє мають походження з Гетьманщини!» – відзначив модератор конференції Ростислав Мартинюк.

Потужним був виступ інязора (головного старійшини) ерзянського народу Сиреса Боляєня, який у нас в Україні є підполковником Збройних сил (у запасі), учасником російсько-української війни Олександром Болькіним. Він почав виступ віршем Василя Стуса: «За роком рік росте твоя тюрма...» І закінчив ним же, але в перекладі на ерзянську мову. А між тим говорив про 800 років окупації, про знущання над рідною мовою, про повстання Степана Разіна, який, виявляється, був ерзя і батька його звали Разя, про Альону Арзамаську, яка насправді Оленява (Мати свободи) і мала під своєю орудою сім тисяч повстанців, про Кузьму Алексеева, який повставав проти Москви в 1806–1810 роках. Зрештою, про



Арво Валтон (1935) – очолював естонські спілки письменників і кінодраматургів, брав участь у відновленні державної незалежності Естонії, обирався депутатом парламенту. Один із найактивніших захисників прав колонізованих народів Російської Федерації, зокрема хантів та вепсів. У Тарту сприяв появі осередків удмуртської, комі та марійської творчої еміграції, що забезпечується науковою та викладацькою роботою. Не раз відвідував Україну – в Ужгороді починалася його кар'єра перекладача з угорської мови. Критика називає Валтона «естонським Іваном Франком».

те, що Рязань – місто Ерзянь, а Арзамас – Ерзямастор. І важливе його зауваження: «Для наших народів Україна – територія свободи». «Сук пря» – по-ерзянськи подякував йому за виступ Ростислав Мартинюк, що в перекладі означає «подяка з поклоном голови».

... В аудиторії Гоголівського вишу лунала не тільки українська мова, але й мови угро-фінських народів. Що означає: проблема зібрання буде тривожити все ширші кола української громадськості та проникатиме в уми тих, хто дивиться в перспективу завтрашнього світу на північний схід від України.

Василь ЧЕТТУРНИЙ, журналіст, просвітянин
https://siver.com.ua/news/ukrajina_pochinae_virobljati_plan_dij_na_moment_rozpadu_rf/2021-09-29-29334



Наталія Терамає

Фінський старт Марії Заньковецької

Українська журналістка Наталія Терамає 2014 року перейхала на певний час до Фінляндії за сімейними обставинами. Коли дізналася, що тут була Марія Заньковецька, то дуже зацікавилася. Оскільки між Україною та Фінляндією

мало таких контактів. Її дослідження почалося з того, що вона захотіла дізнатися місце проживання видатної актриси тут (щоби встановити меморіальну табличку, це була ідея нашого посольства). У процесі з'ясувала, що певні моменти в житті відомої українки, описані в багатьох джерелах, не відповідають дійсності. Так з'явилася оце дослідження, що спочатку було опубліковане у львівському науково-популярному часописі «Локальна історія».

ВІДКРИТТЯ



Марія Адасовська ще юною мріяла про велику сцену. Але її чоловік-офіцер вважав, що місце жінки – біля родинного вогнища. Забрав її із собою на службу спочатку в Бендери, а потім у далекий Гельсінгфорс. Саме в північному місті Марія здобула професійну музичну освіту. Отримала змогу вийхати звідти на три місяці – і приїхала через два десятиліття. Повернулася вже як Марія Заньковецька, визнана прима українського театру.

«Країна ця мені дуже сподобалася. Страшна, але все таки подобається. Ці скелі, ліси, вода такі гарні, що я цілими днями сиджу біля вікна і дивлюся на це», – писала Марія Адасовська – майбутня акторка Марія Заньковецька – у листі до Миколи Тобілевича – майбутнього корифея українського театру Миколи Садовського – у вересні 1882 року.

Сім років до того вона вийшла заміж за російського офіцера Олексія Хлистова. Позналилися в Ніжині, де дівчина виступала в аматорській театральній трупі. Цей союз мав відкрити дорогу до артистичної кар'єри. Проте через пів року після шлюбу вояк несподівано заявив: «Призначення жінки – бути хорошою дружиною, господинею і матір'ю, а не думати про консерваторії та театри».

У Бендерах, де служив Хлистов, вона продовжувала брати участь в аматорських виставах. Для концерту у фортеці сама придумала й зіграла моновиставу на тему російсько-турецької війни: страждання болгарської жінки, яка втратила немовля. Виступ вразив іншого офіцера – красеня Тобілевича.

«Здавалося, ніби я заглянув у безодню, з dna якої, з надр земних на мене блиснув дивовижний самоцвіт, і такого самоцвіту ще на землі не бувало», – згадував він пізніше.

У Бендерах лігувала Качевська, актриса Одеського театру. Разом із Тобілевичем вони почали випрошувати у Хлистова «вольну» для дружини. Той погодився, навіть підписав обіцянку, підкріплену печаткою. Але поставив умову – відпустить Марію тільки на українську сцену. Це видавалося нереальним – у країні діяв сумнозвісний Емський указ, що забороняв будь-які «малоросійські» вистави. Проте Микола розписку сховав – до кращих часів.

Олексія Хлистова перевели до фортеці Свеаборг, на однойменному острові біля Гельсінгфорса – теперішні Гельсинкі. Переїзд відбувся з ініціативи командира тамтешньої артилерії Миколи Єсіпова, котрий раніше також служив у Бендерах. Імовірно, посприяла його дружина – у різних документах її називають то Ідою Гаврилівною, то Єлизаветою. Учениця італійського співака Евераді, вона давала уроки співу Марії Хлистовій – так і потоваришували.

Велике князівство Фінляндське увійшло до складу Російської імперії 1809 року. Гельсінгфорс – молода столиця. Населення – 40 тисяч осіб. Більшість спілкувалася шведською мо-

вою, трохи – фінською, менше десятої частини – російською. Імперія не шкодувала грошей, щоб перетворити місто на мегаполіс.

2 червня 1881 року газета «Morgonbladet» повідомляла: «Капітан Бендерської фортечної артилерії Хлистов (Hlistoff) 8 квітня переведений до Свеаборзької фортечної артилерії». Протягом липня та сама газета кілька разів подавала Хлистова до переліку постояльців готелю Кляйнега. Про те, що офіцер прибув з дружиною, згадки немає – хоча зазвичай таке вказували. Отже, Марія приєдналася до чоловіка пізніше.

Готель Кляйнега вважали одним із найпрестижніших. Триповерхова будівля розташована в середмісті, біля Ринкової площі. Звідси тягнувся бульвар Еспланаді з розкішними кам'яницями в неокласичному стилі. Поблизу містилися дорогі крамниці й ресторани. Публіка проходжувалася хідниками, вимощеними плитами, і відпочивала в невеличкому парку посередині. Через дорогу від готелю – причал, із якого відправляли човни до острова Свеаборг. Можливо, Хлистов навіть міг споглядати фортецю з вікна свого номеру.

– Зазвичай офіцери жили в місті, а не у фортеці, – пояснює мені історик Гаррі Гален. – Ми перетнулися з ним у Національному архіві Фінляндії. Ці слова підтверджують адресні календарі Гельсінгфорсу за той період. Там часто трапляються особи з військовими званнями, зокрема Микола Єсіпов. Але Хлистова серед них немає.

У журналі вхідних і вихідних паперів управління Свеаборзького ко-

менданта знаходжу рапорт від 13 червня 1881 року. Командир фортечної артилерії «просить розпорядження про відвід квартири за сімейними обставинами тільки-но призначеному капітанові Хлистову, який скоро прибуде». Але подальші записи свідчать, що те помешкання передали іншому офіцерові. Хлистов повинен «звернутися в Гельсінгфорський лікувальний заклад, відповідно до законів». Наступного року той самий журнал кілька разів згадував про капітана 3-ї роти, не вказуючи прізвища. Саме цю посаду обіймав Хлистов.

Де ж мешкало подружжя після готелю? Очевидно, інформацію треба шукати в Росії, куди після 1918-го перевезли більшість фортечних документів. Найімовірніше, вони таки зупинилися на острові. Недарма ж у листі до Тобілевича Марія перелічує принади, що може споглядати просто з вікна: «Скелі, ліси, вода». Саме такий краєвид міг бути з фортечного, а не середміського помешкання. На жаль, конверт з адресою не зберігся. Інші листи – також.



Готель Кляйнега. 1910-ті роки

Наталя ТЕРАМАЄ

Повністю текст буде опублікований у журналі «Наш український дім», № 2, 2021

Ігор Качуровський у свічадах вічності



І. Качуровський з батьками. 1925 р.

лу, завданням якої було штампувати стандартні слухняні гвинтики для безперервного функціонування червоної імперії. Утім, у великій школі життя ми раз у раз робимо самостійний вибір і самі обираємо собі вчителів. І Качуровський, з юних літ відчуваючи потяг до справжньої, некон'юнктурної, неутилітарної поезії, шукав і знаходив «своїх» поетів – хай би куди закидала його доля: у рідних Крутах, у російському Курську, куди змушений був підлітком виїхати разом з батьками під загрозою репресій, знову в Крутах, куди повернувся під час війни, і на емігрантських дорогах:

*Часом себе я питаю: кому я завдячую більше,
Хто мені визначив шлях до казальських джерел і Парнасу?
Перші зустріли мене Шевченко і Лермонтов разом;
Юність бездомну мою, що в чужинному світі минула,
Квітом бузків і черемх вінчали Єсенін та Бунін.
Потім прийшли акмеїсти зі словом несхибним, як шпага.
А як вернувся додому і знову пішов на чужину –
П'ятеро лебедів рідних, подоланих – та нездоланих,
Тих, що на озері смерти бились об кригу відчаю.
Шостий, молодший їх брат, зробився мені найріднішим.*

(«Овідій»)

«П'ятеро лебедів рідних» – це, звичайно, київські неокласики, жерці чистої краси, закохані у вроду слів (пerefразовуючи Максима Рильського), хранителі мистецьких традицій, ювеліри українського слова, що в них советська система розпізнала ворогів і приречла їх на тюрми й табори, муки, смерть і забуття. Вжив, як відомо, лише Рильський (хоча й теж скуштував в'язниці) та Освальд Бурггардт (Юрій Клен), якому вдалося вчасно емігрувати. Утім, обставини його наглої смерті 1947 року в Авгсбурзі викликали стільки запитань, що Качуровський, який спілкувався з Кленом по війні в Австрії, та його літературні друзі, Борис Олександрів і білоруський поет Алесь Соловей, не повірили у природність цієї смерті... А «шостий, молодший їх брат» – Михайло

Зеров (Орест), який пережив два ув'язнення, тортури, мало не наклав на себе в тюрмі руки і наприкінці війни чудом вирвався на Захід. До речі, й Орестова смерть 1963 року оповита таємницею, Ігор Качуровський та Іван Кошелівець припускали, що довгі руки советських спецслужб дотяглися до молодшого Зерова і в Авгсбурзі...



І. Качуровський з дружиною та сином

Тож Качуровський обрав собі небезпечних учителів – тих, хто наважився світити світильник справжнього мистецтва, де живе відблиск абсолютної істини, у темному царстві брехні. І, так само як вони, мусив піти заради цього на жертви. Емігрантські злигодні, 20 років важкої праці в буенос-айреському порту, нерозрадна самотність... Але й за таких обставин він залишався вірним своїм мистецьким ідеалам і творив – поезії, переклади, романи, літературознавчі розвідки, де розгорялося світло духу, що плекали його вчителі. І от у другій половині його довгого віку – а прожив він майже 95 років – доля його просвітліла: щасливий шлюб, переїзд до Мюнхена, де він дістав нарешті змогу жити з інтелектуальної праці, на Радіо «Свобода» і в Українському Вільному Університеті, народження сина... Тож мені здається, що ті смертні муки, що судилися його вчителям, і його власна жертвна вірність їхнім заповітам відвели меч зловорожого долі. Лишилася тільки кара невизнанням – і не лише у вузькому еміграційному колі, а й серед широкої української культурної спільноти, уже після падіння залізної зависи... Але чи багато ми знаємо геніїв, визнаних за життя? У листі до мене від 16.IX.2004 Качуровський запропонував з цього погляду такий триподіл світового мистецтва:

1. Автори високовартісні, що їх знають усі і що слава їх – заслужена. Їх дуже мало.
2. Автори безвартісні й маловартісні, що мають незаслужену славу. Це більшість.
3. Автори найвищого ряду, що їх ніхто не знає. Їх дуже багато – хто зна, чи не їм належить більшість світових шедеврів.

До третьої категорії належить і сам Ігор Васильович, саме таких авторів, поруч із нечисленими визнаними геніями, він зазвичай і обирав для перекладу, саме їхня творчість була в центрі і його літературознавчих студій... Тож цінуймо творче подвижництво Качуровського – і нині, коли минає 103 роки від дня його народження, і повсякчас. І плекаймо світло, що він беріг.

Олена О'Лір

Засновник – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Реєстраційне свідоцтво
№ 352-24ПР, серія ЧГ,
від 6 березня 2007 року
Р/р 31253365108946 НДУ ім. М. Гоголя
код 02125668 ДКСУ м. Київ
МФО 820172

(благодійний внесок на розвиток Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою)

Склад редакції:

Онищенко Н. П., редакторка,
Мельничук О. В., докт. фіз.-мат. наук, проф.,
Михед П. В., докт. філол. наук, проф.,
Самойленко Г. В., докт. філол. наук, проф.
Макет, верстка та коректура – Бобрик Д. М.

Адреса редакції:

Центр гуманітарної співпраці
з українською діаспорою, кімната 210
вул. Графська, 2,
м. Ніжин, 16602, Україна
Тел./факс: (04631) 7-19-59
E-mail: ukr_diaspora@ukr.net,
diaspora@ndu.edu.ua

<http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/tsentr-gumanitarnoji-spiivpratsi-z-ukrajinskoyu-diasporoyu/vidannya-ukrajinskij-dim>